

SUSTAPEN BATZORDEA

EUSKALTZAINDIAREN ERAGINA EUSKARAREN ERAKUNDE PUBLIKOAREN HIZKUNTZA POLITIKA PROIEKTUAN (*)

2007-III-29

Erramun Baxok

Euskararen Erakunde Publikoak 2006ko urrian aurkeztu zuen 2007-2010 arteko hizkuntza politikaren egitasmoa eta Euskaltzaindiari bere pentsamoldea eskatu zion. Euskaltzaindiak bere ekarpenak helarazi dizkio Euskararen Erakunde Publikoari 2006ko abenduaren 6an. Administrazio kontseiluko hautetsiek aginte publikoaren 5 mailak ordezkatzeko dituzte (Estata, Akitaniako eskualdea, Pirinio Atlantiketako departamendua, Euskal kultura sostengatzen duen herrien arteko sindikata, Euskal Herriko hautetsien kontseilua); hizkuntza politikaren testua onartu zuten abenduaren 21ean.

Onarpenaren aurretik zuzenketak egin ziren. Galdea hau da, Euskaltzaindiaren ekarpenek zein eragin ukan zuten egitasmoaren zuzenketa horietan? Eragin nabaria, nire ustez, zuzenean edo zeharkako bide batetik. Alabaina Euskaltzain osoak eta urgazleak badira aholku batzordean, beren oharrak eginak baitzituzten Euskaltzaindiaren testu ofiziala etorri aitzinetik. Zehazki irakurritz, ekarpen hauetan 13 aldaketa-proposamen aurki ditzakegu. Egin dezakeguna da neurtzea, puntuz puntu, zein diren ekarpenen eta proiektuaren arteko berdintasunak eta ezberdintasunak, onartua den testuan.

Erreferentziak – Azpi-tituluetako erreferentziak Euskaltzaindiaren txostene-koak dira. Lerroaldeetan proiektuko orrialdeak agertzen dira, adibidez (7) irakur (proiektuko 7. orrialdean).

1. Euskararen berezkotasuna (1.a)

«*Euskara da Euskal Herriaren berezko hizkuntza*», Euskaltzaindiaren aitortzen hau ez da hitzez hitz proiektuan agertzen.

(*) *Euskera* Agerkaria 2006,2, 51. liburukia (2. aldia), Euskaltzaindia, Bilbo, 1026-1040. orr.

Baina bai molde inplizituan, historia eta geopolitika kontuan hartuz:

Euskara Europako hizkuntza zaharrenetarikoa da, euskaldunek milaka urtez mintzatua, euskal nortasunaren giltzarria. Gaur egun, administrazio antolaketa eta legeria oso ezberdinek kudeatua dagoen eremu geografiko batean kokatua da.

Lurralde bakoitzeko aginte publikoei dagokie hizkuntza alorrean eraman beharreko politikaren libreki definitzea. Printzipio hau, euskarak eta orokorki euskal kulturak ondare historiko amankomuna osatzen duelako berezitasunaren errespetuarekin osoki bateragarria da.

Berezitasun hau, Euskararen Erakunde Publikoaren baitan bilduak diren botere publiko frantsesek eta bere lurraldean eskuduntza duen Euskal Autonomia Erkidegoak ofizialki kontuan hartua dute, mugaz gaindiko lankidetzak akordio berritzaila eta handinahia gauzatuz euskararen alorrean (7 & 8).

2. Adierazpen askatasuna (1.b)

«*Herritar orok mintzatzeko askatasuna dauka*» aitorten konstituzionala da, hizkuntza hautuari eta hitz egiteko nahiari zilegitasuna emaiten diena. Testua ez da den bezala agertzen proiektuan. Halere hizkuntza politikaren bi oinarriak maiz aipatuak dira, hiztunen nahia eta esparru juridikoa, oraingoa eta gerokoa «zabalduko balitz». Adibidez:

Botere publikoen euskararen aldeko ekintza, gizarte-eragile guzien hautu librearen eta hiztunen nahikundearen errespetuan oinarritu behar da. Printzipio hau politika proiektu osoari aplikatzen zaio, eta egitasmoak herri hizkuntzak aipatzen dituzten legeak eta beste testu ofizialak ere kontuan hartzen ditu (11).

Gainera 1. eranskinean, tokiko hizkuntzei buruzko araudiaren aurkibide osoa zerrendatua da, legeak, dekretuak, kodigoak, aginteak, zirkularrak (p. 107). Jakinez, halere, legeria honen helburua dela hiztun bakoitzaren askatasuna zaintzea, inolako eskubide edo eginbide kolektiborik sortu gabe.

3. Euskaltzaindiaren aitormena (1.c)

«*Aitormena ez jasotzea kezagarri*» zaio Euskaltzaindiari, Nafarroa eta Autonomia Estatutua jarraibidetzat emanez.

12. puntuan ikusiko dugun bezala, Euskararen Erakunde Publikoak Euskaltzaindiaren araei jarraitzeko xedea adierazten du, hizkuntzaren norma auzian den aldi oroz: hiztegiak, toponimoak, kartografia ...

Euskaltzaindiak, euskararen kalitatea zaindu eta hizkuntza araudiak jarri behar dituen erakundeak, funtsezko eragina ukan du hizkuntzari eman zaion egokipenean, eta ildo horretarik jarraitzen du. Euskararen Erakundeak abian jarriko dituen antolaketak eramateko, erreferentziazko solaskidea izanen da Euskaltzaindia, bere eskuduntza eremuan (71).

Bestalde Euskararen Erakunde Publikoak lankidetzeta eta laguntza ekonomikoak eskaintzen dizkio Euskaltzaindiari. Hitzarmen bat izenpetuko da lankidetzeta indartzeko eta harremanak finkatzeko bi erakundeen artean, hizkuntza politikaren proiektua oinarritzat hartuz.

Zer gehiago egin dezake erakunde deszentralizatu batek? Pariseko Estatu Kontseiluak «onura publikoaren onarpena» eman zion 1997an Euskaltzaindiari, 1901 legearen babespean dagoen elkarte honen garrantzia eta ospea ikusiz eta lan bikaina eskertuz. Gauzak aitzinatuko dira, legebiltzarrak herri hizkuntzen estatutu ofizial bat onartuko duelarik.

4. Gazteak lehentasun ala hastapen (1.d)

Euskaltzaindiak proiektuaren titulua aldatzea proposatu zuen:

hiztun osoak helburu, haurrengandik eta gazteengandik hasirik.

Ez da egin, alde batetik berantegi baitzen atalburu nagusia azken momentuan berritzeko.

Bestalde, semantika zorrotzegian sartu gabe, «*haur eta gazteak lehentasun*» erraten delarik ez da muga bat ezartzen, proiektu osoak frogatzen duen bezala. Titulua kronologikoki uler daiteke, *lehenik* nondik hasi behar den. *Lehen* zatia euskararen transmisioa da, baina, eta denbora berean hor daude beste zatiak, gizarte erabilera, helduen euskalduntzea eta beste:

hizkuntza politika proiektuak euskararen gizarte erabilpena sustatu nahi badu, euskal komunikabide edo aisialdi aktibitate eskaintza erakargarri baten bidez hizkuntza biziarazi behar du. Horretarako hiztun osoen beharra du, alor bakoitzean (70).

Atalburua ez bada aldatu, halere proiektuak Euskaltzaidiaren xedea errespetatzen du:

hizkuntza politika proiektuak orduan helburutzat finkatzen du euskararen gizarte-erabilpena sustatzea, ikasi den hizkuntza hori, bizitza guneetan hizkuntza mintzatua, ikusia eta entzuna izan dadin (40).

5. Sentiberatze jarduerak (1.d)

Euskaltzaindiaren gomendioa argia bezain indartsua da:

inguruabar horretan sakonduz, euskararekiko atxikimendua eta haren prestigioa areagotzeko sentiberatze jarduerak behar-beharrezkoak direla azpimarratu nahi dugu.

Hasieratik Euskararen Erakunde Publikoak sentimendu berdina adierazi zuen, lehen eskeman erakusten zuelarik motibapenaren erronka zela beste erronka guztien baldintza nagusia. Proiektua bururatzeko lerroaldean agertzen den kolorezko eskeman, «motibapena» hitza goialdean agertzen da eta marra lodiz inguraturik, funtzio nagusi bat betetzen duela erakusteko (98. or.).

Motibapenaren 12. kapitulua, azkena eta luzeena, zehazki landua da. Adibidez, erronka nagusi honen 4. orientabide estrategikoak Euskaltzaindiaren kezkarri zuzenean erantzuten dio:

motibapena piztu eta azkartu, sentiberatze estrategia egokiak abiatuz: 4.4 euskararen irudipen baikor baten bilaketa sentiberatze estrategien muinean sartu (94 & 95).

6. Epeak (3.a)

«Alor guztietan epeak-eta ongi zehaztu beharko liratekeela iritzi dio Euskaltzaindiak». Egutegi zehatzaren gomendioa egiten dela uler daiteke. Hots, egitasmoa egitarau bilaka dadin.

Proiektua «ibilbide-orria» da (*feuille de route*), urtero jarduera-programa bilakatuko dena.

Proiektu hau, 2007tik goiti hizkuntza-politika gidatuko duen «ibilbide-orria» da. Urtero, harek gidaturik, finkatuko da Euskararen Erakunde Publikoaren jarduera-programa (99).

Proiektua gidoi bat da, helburu nagusiak, norabide estrategikoak eta lan ardatzak ongi zehaztu dituena. Baina, salbu irakaskuntza eskaintzarentzat, oso zaila da kronograma bat a priori definitzea, bakoitzaren nahikundean oinarritua den egitasmo batean. Beraz urtero neurtuko da zer lortu den (adierazleen zerrenda 3. eranskinean dago). Eta ebaluaketa horren arabera programatuko da *a posteriori* hurrengo urtea.

Gainera Hizkuntza Teknikarien sarearen eginbidea da proiektu hau moldatzea tokiko hizkuntza egoeraren arabera. Alabaina lehentasunak ez dira berdinak Biarritzen eta Garazin. Eraginkortasunaren izenean herri elkargo bakoitzak definituko du bere programazioa. Euskararen Erakunde Publikoak etapismoaren ibilmoldea hautatu du.

7. Irakaskuntzaren eskaintza (3.b)

Euskal ikaskuntzaren eskaintza biziki ongi programatua da (ikus 2. eranskina 109-113), baina Euskaltzaindiaren kezka da «gazte guztiei eskaintzea».

Euskararen Erakunde Publikoak kezka berdina dauka. Bere helburua da euskararen alde egiten den guztia «*lurralde osoan*» zabaltzea. Eta euskal ikaskuntza hedatzea irakaskuntza maila eta sail guztietan:

familiei eman, lurralde osoan, beren haurrentzat euskarazko irakaskuntza baten hautazeko aukera (...). Irakaskuntza publikoarentzat, irakaskuntza girstinoarentzat eta Seaskarentzat definitu jardunbideak eta egutegiak gauzatu, lehen mailan zein bigarrenean, adostuak diren 3 printzipioei jarraikiz: familien hautu librea, lurralde osoaren estaltzea, irakaskuntza maila ezberdinen arteko jarraipena (...). Gisa berean, programazio lan bat eraman, orain arte aztertu gabe dauden beste irakaskuntza sailetan: formakuntza tekniko eta profesioaletan, laborantzazko irakaskuntzan, goi mailako irakaskuntzan (p. 33).

8. Ekonomia eta giza baliabideak (3.c)

Euskaltzaindiak dio:

erronka horiek garabidean jarri izateko, aurrikusitakoak baino ekonomi eta giza baliabide are gehiago behar direla.

Egia da onartuak diren helburuak garrantzi handikoak direla. Bestalde aurrekontua da borondate politikoaren neurria eta arrakastaren baldintza. Zertan dira gaur eguneko ahalmenak?

- Ikaskuntza elebidunean badira 300 irakasle, 15 milioiko aurrekontuarekin aurten.
- Irakaskuntzaz kanpoko aurrekontua 2.066.000 eurokoa da urtero, iragan urtetan baino % 20 gehiago.
- Alor bakoitzak badu bere ohiko finantzamendua, nola haurtzaindegiek hala aisialdiek eta beste. Erakunde Publikoak ez du dena ordaintzerik, bere ekarpena da laguntza tekniko: euskararen erabilera bultzatzeko, animazioak antolatzeke besteak beste.
- Gizabaliabideak ere garatuko dira aurten. Euskal Erakundeko 5 ardura-dunetz gain, Hizkuntza teknikari sarea osatuko da, herri elkargoetan. 7 teknikari kontratatuko dira 2007an, hiru eginbide betetzeko:

Herriko Etxetan euskararen presentzia garatzeko lana, eskualdeko eragiliei buruzko lan bultzatzailea, tokiko erakundeen itzulpen beharrei erantzuna (67).

Ahalegin guzti hau ez dela nahikoa erranez, botila erdi betea ala erdi hutsaren dialektikan sartzan gara. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzaren aurrekontuari begira, ez gara hein berean. Hemengo lehenagoko aurrekontuei begira aitzinamendu nabaria gertatu da. Aitzinamendu hori segurtatu beharko da urte batetik bestera.

9. Erabilera eremuak (3.d)

Euskaltzaindiak Euskararen Erakunde Publikoa animatu nahi du urratsak egin daitezen egiazko aukerak eta erabilera eremuak emendatzeko.

8. erronkan zerrendatuak dira euskaldundu behar diren alor estrategikoak: erakundeak, administrazioak, zerbitzu publikoak, saltegiak, supermerkatuak, osasun zerbitzuak, bankuak, garraioak ... (65).

10. Eragileen arteko lankidetzak (4.)

Egitasmoa aurrerapauso handia da Euskaltzaindiaren aburuz. Hargatik eragile guzti-guztiak elkarrekin lan egin behar lukete, bakoitza bere tokian, lehia antzuak eta bikoizketak baztertuz.

Euskararen Erakunde Publikoak, aitzinsolas orokorrean, idea bera adierazten du euskalgintzaren historia lekukotzat hartuz:

luzaz elkarteek euskalgintzako antolaketa egituratzaileenak sortu dituzte, eraman eta garatu alor anitzetan. Hedatzen ari den politika publikoak ez du elkarte-ekimena ordezkatu nahi. Alderantziz, elkarte-ekimena sendotu eta lagundu nahi du, botere publikoek finkatu dituzten norabideekin osagarritasuna eta koherentzia bermatuz.

Euskararen egoera larriegia da gaur egun lehia batean sartzeko arriskua hartzeko, alde batetik urraspedeari kalte egingen bailioke eta, bestetik, batzuk eta beste eraman dituzten ekintzen arrakastari ezinbestekoa zaion gizartearen onarpena ahulduko bailuke (13).

11. Toponimia ala Onomastika (5.1a)

Euskaltzaindiaren proposamena da 7. atalaren «*izenburua bera aldatzea, hots «Toponimia» izan beharrean «Onomastika» jartzea*». Alabaina Onomastika da izen propioak tratatzen dituen zientzia, leku izenak (Toponimia) bai eta ere pertsona izenak (Antroponimia). Ondorioz 7. erronkaren edukia aintzez zabaldu behar litzateke.

Hizkuntza Politika proiektuan Toponimiak leku handia dauka, Euskaltzaindiak eta beste egitura batzuk aspaldidanik hasi lanaren jarraian: IGN kartografia, seinaleta, etxeen-izenak telefono urtekarian eta beste. Antroponomia ere interesgarria zaio Euskararen Erakunde Publikoari. Baina azken tenorean ez zuen programazio berri baten antolatzeko denborarik. Alabaina Frantzian jendeen izenei buruzko legeria izugarri zorrotza delakotz, ikerketa juridiko bat egin behar da, egokitze ahalmek neurtzeko.

Halere geroari buruz atea irekirik dago:

Toponomia hizkuntza politikaren erroken artean sartzea komenigarria da, euskara agerian jartzeko eta publiko berri bat euskarara erakartzeko aukera baita. Tokien-izen soilez gain, urraspide berdina egokitu dakioke Onomastika osoari, azterketa baten ondotik (41).

12. Euskaltzaindiaren Arauak (5.1b)

Toponimiaren kapituluan «Euskal Autonomia Erkidegoko arautze erizpi-deak» erreferentziatzat hartzeko ordez, proiektuak:

Euskaltzaindiaren Arauak eta irizpenak betez jarri beharko luke.

Alabaina Hego Euskal Herriko bi erkidegoetan Euskaltzaindia baita arauemaile euskararen alorrean.

Hizkuntza politikaren azken edizioan zuzenketak egin dira hiru lekutan, Toponimiaren grafia egokitzeko, ahozko eta idatzizko toponimoak biltzeko lan ardatzetan. Aldi oroz irakur daiteke:

Euskaltzaindiaren Arauei eta irizpideei jarraikiz (60 & 61).

13. Europako Erreferentzia Markoa (5.2)

Euskaltzaindiaren iritziz:

ezinbestekoa da, gaur egun, Europako Erreferentzia Markoa segitzea, bai programazioetan bai ebaluazioetan, horren arabera definitu behar baita agiri bakoitzari dagokion hizkuntza-maila edo hizkuntza-eskakizuna.

HABE jarraibidetzat ematen da, zeinek Europako neurriak aplikatzen baitizkie Hegoaldeko agiri desberdinei, agiri horien baliokidetasuna bideratzeko.

Hizkuntza politikari begira, jadanik aitzinproiektuan Europako neurgailua oinarritzat hartua zen helduen euskalduntze mailak definitzeko. Euskaltzaindiaren gomendioak bultzaturik, Europako Erreferentzia Markoa erabiliko da ere gaitasun agirien arteko baliokidetasuna frogatzeko:

unibertsitateekin eta Euskaltzaindiarekin partaidetzan, Europako Erreferentzia Markoarekin bat egiten duen egiaztapena definitu eta plantan jarri, mugaz beste aldean dauden agiriekin baliokidetasun sistema eraikiz. (77).

Laburbilduz

Euskararen Erakunde Publikoak arreta handiz irakurri ditu Euskaltzaindiaren ekarpenak, bai indarguneak azpimarratzen dituen lerroaldea, bai eta ere

ahulguneak indartzeko eginak diren gomendioak. Azken tenorean aldaketa batzu ezin ziren egin «*hitzez hitz*». Halere testu azterketa honek erakusten du hizkuntza politikaren proiektua, oro har, Euskaltzaindiaren «*izpirituan*» mugitzen dela. Etorkizunari begira, pentsa daiteke bi erakundeon arteko harremanak orain bezain onak eta eraginkorrak izaten jarraiko dutela euskararen normalizazioan eta lankidetzan definitu batzutan, adibidez Adituen Batzordean.

Azterketa honek kontuan hartzen ditu Erakunde Publikoan egin zaizkion oharrak.